

K HODNOTENIU NAŠEJ FILOZOFIE

V posledných mesiacoch sa u nás živšie ako predtým diskutuje o niektorých významných a páľčivých otázkach našej filozofie, o dogmatizme, revizionizme, o kritériách hodnotenia našich ideových a kultúrnych tradícií atď. Sú to nástoživé problémy a treba uvítať každú snahu skutočne prispieť k ich hlbšiemu ozrejeniu.

Touto problematikou sa zaoberá aj článok Michala Topoľského o revolučnosti a tradícii (Pod zástavou socializmu, 4. 1957), ktorý ma z viacerých stránok zaujal, a v záujme vecí chcem aspoň niekoľkými kritickými poznámkami — práve vo chvíli uzávierky nášho kvartálneho časopisu — reagovať na niektoré autorove vývody a formulácie, s ktorými najviac nesuslúham.

Pokiaľ ide o štúrovskú problematiku, v článku čítame, že štúrovské náhľady — napr. o poddanstve — „naozaj pomáhali riešiť významné existenčné problémy slovenského ľudu“, že „Štúr sám proti duchu vyzdvihoval hmotné podmienky života a priam hovoril o tom, že ťažko byť vlastencom tomu, komu vlast existenčne, materiálne nijako neslúži“. Jednako vraj štúrovský „úmysel“ objektívne viedol k iným dôsledkom, ako jeho autor myslel a chcel, a vraj priamo upevňoval opory reakcie. t. j. moc Rakúska.

Podľa mojej mienky to takto jedným dychom nemožno vysloviť. Z doterajších prác našich marxistických vedcov o živote a diele Ludovíta Štúra jednoznačne vyehodí, že Štúr bol v podstate maloburžoázny demokrat. Z toho vyvierajú mnohé rozpory, nedôslednosti a ilúzie v jeho diele, nachádzajúce sa v organickej jednote s rozhodnými pokrokovými črtami.

Pokiaľ ide o slovenskú pokrokovú inteligenciu z konca prvej republiky a z čias tzv. slovenského štátu, podľa mojej mienky je vulgarizáciou marxizmu uvádzať jej činnosť do analógie s „revolučnosťou“ imperializmu. Autor píše, že ak názory novopozitivistov a surrealistov na Slovensku pomáhali rozkladať jednotu klerikálneho tábora, ide tu o analógiu s vyvrcholením protirečenií v tábore imperializmu. Na inom mieste článku možno sa dočítať o „revolučnosť“ fašizmu toto: „Svojou zverkosťou totiž okrem toho, že upevňoval a chcel upevniť moc kapitalizmu v jeho najhorších formách, pomáhal súčasne otvárať oči trpiacim a ubiedeným. Fašizmus vlastne zjednotil Európu do boja proti najhorším formám vykorisťovania, pomohol pochopiť správnosť marxizmu-leninizmu a socialistického zriadenia aj tým, ktorí skôr o tom nechceli ani počuť. Ale možno hovoriť na základe uvedeného o pokrokovosti či revolučnosti fašizmu?“

Domnievam sa, že snahy slovenskej pokrokovej inteligencie v podmienkach fašizmu nemožno nijako porovnávať so „zásluhami“ imperializmu o revolúciu.

Nazdávam sa, že treba rozlišovať aj vo filozofickej terminológii. Príležitostne

som už na to poukázal, že pojem pokrokovosti nesplýva s pojmom revolučností. Upozornil som tiež, ako Lenin označoval niektoré idey za reakčné z hľadiska úloh revolučného proletariátu a za pokrokové z hľadiska všeobecne demokratických úloh v danej historickej etape.

Činnosť slovenskej pokrokovej inteligencie a členov „Vedeckej syntézy“ v spomenutom období som sa už pokúsil zhodnotiť a charakterizovať pri rôznych príležitostiach. Vyhlasujem, že mi nešlo o jej apológiu, ale o snahu vystihnúť ju čo najpresnejšie v jej protirečivosti a vývinovej dialektike. Svoju mienku môžem zhrnúť asi takto:

Slovenská pokroková inteligencia z čias pred vypuknutím druhej svetovej vojny a v období tzv. slovenského štátu, grupujúca sa po niekoľko rokov predovšetkým okolo „Vedeckej syntézy“, mala mnohé črty, ktoré charakterizujú intelektuálov individualistov. Isteže podliehala mnohým prvkom nevedeckého a nemarxistického myslenia. Mnohí z nej živelne gravitovali k spoločenskému pokroku, pričom významnú úlohu zohrali aj sympatie k Sovietskemu sväzu, ktoré pomáhali v názorovej orientácii. Práve táto okolnosť značne prispela k neskoršiemu prepracovaniu sa k uvedomelému marxizmu.

Aj keď v mnohom podliehali idealizmu, aj keď si osvojili v prvých rokoch iba niektoré prvky vedeckého svetonáhľadu, svojím bojom proti panujúcemu tmárstvu, mystike, zdôrazňovaním požiadavky vedeckej objektivity, platnosti vedeckých zákonov, materiálnej determinovanosti javov zohrali v daných podmienkach relatívne pokrokovú úlohu.

Súčasne treba mať na pamäti, že boli mladí, zaniatení za spoločenský pokrok, no nevykvasení. Otvorene a podľa svojho presvedčenia vyslovovali svoje náhľady, ktoré sa postupne snažili prehľbovať i korigovať aj v časoch najväčších vojnových úspechov nacizmu. Možno sa presvedčiť, že sa v ich aktivite neuplatňovali nijaké konjunkturálne zretele, naopak, pozitívne a pokrokové stránky viacerých publikácií sa objavujú zvlášť výrazne práve v dobe najväčších hitlerovských úspechov (1942). Postupne sa mnohí z nich vymaňovali spod vplyvu buržoázných ideových smerov a prebýjali vpred s istými úspechmi najusilovnejšie práve za vyvrcholenia fašizmu. Práve preto — i pre túto kladnú etickú stránku — práca členov „Vedeckej syntézy“ (roku 1940 policajne zastavenej) sa už vtedy a práve vtedy hodnotila ako povzbudenie pre širšiu pokrovú slovenskú verejnosť.

Nazdávam sa, že pri hodnotení činnosti slovenskej pokrokovej inteligencie zo spomenutých čias nestačí sa opierať o niekoľko vytrhnutých citátov, najmä z raného obdobia hľadania. Isteže boli rozpory v jej činnosti, no v prvom rade treba prizerať na to, čo je pre ňu celkovo charakteristické, na jej vývinové smerovanie, a to najmä v časoch vystupňovaného fašizmu. Myslím, že to nemožno obchádzať.

Stať venovanú tejto problematike autor zakončil touto pripomienkou: „Leninovi bolo vždy milšie, keď niekto vedel jasne, čo chce a keď o tom otvorene hovoril. Dokonca mal radšej aj otvoreného nepriateľa, lebo mal vôbec radšej každú charakternosť.“ A celkom záverom autor uviedol ako analógiu k pertraktovanej otázke citát z Lenina o dvoch zlodejoch, ktorí sa poprali.

In hoc casu: qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.

Igor Hrušovský